

De moeder de vrouw

Ik ging naar Bommel om de brug te zien.
Ik zag de nieuwe brug. Twee overzijden
die elkaar vroeger schenen te vermijden,
worden weer burenen. Een minuut of tien
dat ik daar lag, in 't gras, mijn thee gedronken,
mijn hoofd vol van het landschap, wijd en zijd -
laat mij daar midden uit oneindigheid
een stem vernemen dat mijn oren klonken.

Het was een vrouw. Het schip dat zij bevoer
kwam langzaam stroomaf door de brug gevaren.
Zij was alleen aan dek, zij stond bij 't roer,
en wat zij zong hoorde ik dat psalmen waren.
O, dacht ik, o, dat daar mijn moeder voer.
Prijs God, zong zij, Zijn hand zal u bewaren.

Misschien is dit wel het bekendste gedicht van Martinus Nijhoff. Ik vind het in elk geval één van de mooiste en ontroerendste. Het is heel beeldend: je ziet de ik-figuur bij de brug zitten. Hij drinkt thee en kijkt rond. Zijn blik versmalt in de loop van de dichtregels – van het oneindige landschap ('wijd en zijd') met de brug, naar het schip – om uiteindelijk geheel gericht te zijn op een vrouw. Dan is er de omslag. Het gedicht gaat niet meer over 'een vrouw', maar over 'mijn moeder'. Woorden van verlangen naar en herinnering aan de moeder die niet meer is: 'O, dacht ik, o'. In de slotregel gaat het zelfs niet meer over de *beeltenis* van de moeder, maar over de *woorden* die zij zong. Terwijl de Ik daar in het gras ligt klinken diep in zijn herinnering die moederlijke woorden: 'Prijs God, zong zij, Zijn hand zal u bewaren.'

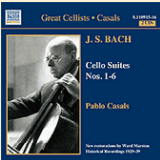
Het gedicht is een prachtig voorbeeld van een dubbele herinnering. In de eerste herinnering schrijft de Ik: 'Ik ging naar Bommel' om vervolgens te vertellen wat hij daar aantrof. Maar in en door die herinnering dringt zich de tweede herinnering op, aan zijn moeder. Het is een prachtige vorm van *reminiscentie*: het – als gevolg van een concrete beleving in het hier en nu – terugdenken aan, zich herinneren van een gebeurtenis uit het verleden. Om het wellicht nog duidelijker te maken: de herinnering aan de moeder kon slechts plaatsvinden door het beeld van de vrouw aan het roer. Had daar een man gestaan, dan zou de herinnering aan zijn moeder niet tot stand zijn gekomen.

Wij kennen ons verleden niet uit de gebeurtenissen zélf, maar uit onze herinnering daaraan. En die herinnering wordt gevoed, medebepaald door andere herinneringen en door ons leven hier en nu. De blik op mijn verleden wordt medebepaald door wie ik nu ben en wat ik nu ervaar. Een gebeurtenis, een geur, muziek kan herinneringen oproepen én op een specifieke manier inkleuren, waardoor het verleden een bijzondere betekenis krijgt in het leven van heden. Ik vertel graag een eigen herinnering.

De Prelude, het eerste deel van de eerste Cellosuite van Bach is voor mij van een ongekende schoonheid. Hoe de muziek in twee minuten (letterlijk) naar een geweldige hoogte stijgt ... Elke keer als ik deze muziek hoor worden herinneringen in mij levend.

Lange tijd ging dat als volgt: Als ik deze cellomuziek hoorde, kwam onstuitbaar altijd weer de herinnering boven aan een glorieus moment in mijn leven. Ik had – al op middelbare leeftijd, ik werkte op Windesheim – celloles genomen en had na enige tijd de bundel met de zes Suites aangeschaft. Ik had al vaak naar de noten van het eerste deel gekeken, maar mocht ze nog niet spelen van mijn celloleraars. Tot, na twee jaar, de laatste les voor de ‘grote vakantie’. Toen verraste ze mij door aan het eind van de les te zeggen dat ik in die lange vakantie maar eens die Prelude van Bach moest gaan oefenen. Ben ik in een waas naar huis gefietst? Is dat feit of ingekleurde herinnering? Zelden ben ik zo intens blij geweest – en ook wel trots op mezelf – toen voor het eerst, hoe gebrekkig ook, die climax uit mijn cello opsteeg. Die herinnering gaf betekenis aan wie ik ben.

Dat veranderde na 16 mei 2014. Als ik daarna Bachs cellomuziek hoorde, gingen mijn herinneringen terug naar het moment waarop ik – na het sterven van Martijn – zijn ‘huisje’ betrad. Op de wandkast lag een dikke cassette met langspeelplaten: de zes Suites van Bach, gespeeld door Pablo Casals. Zelfs na zijn dood verraste Martijn ons. Na 19 mei 2014 kon ik bij het horen van die muziek niet anders dan aan de afscheids-bijeenkomst denken – daar klonk die Prelude van Bach.

Nog weer later verschuift de herinnering opnieuw. Dat gebeurt als in 2016 Jildou, Martijns collega-vennoot in het Veilinghuis Postma, mij vertelt over een bijzonder moment in zijn en haar leven, dat zich rond 2000 afspeelde. Zo staat het in het boek *Martijn Kroniek van een Asperger 1970-2014*: ‘Een mooi verhaal over Martijn in die tijd. Hij zoekt op een avond Jildou op, zijn collega. Doet-ie vaker, ze is een rustpunt in het team van het Veilinghuis, zeker ook in het leven van Martijn. Als hij de woonkamer binnenkomt, hoort hij cellomuziek. Wat is dát? Jildou memoreert: ‘De Prelude uit de Cellosuite nr. 1 van Bach, Pablo Casals, opnames uit 1936-1939, onvervalst krakerig mono. Maar wat een wereldse uitvoering.’ Martijn wordt in zijn diepste vezels geraakt. Dat is nooit meer overgegaan. Alle zes Suites komen aan de beurt. Zo groeit zijn liefde voor Bach, elke dag Bach, ook bij hem.’ Bij de presentatie van het boek, op 14 mei 2017, las Jildou onder meer dit verhaal voor en speelde Esther de Boer vervolgens de Prelude en de andere delen van de Eerste Cellosuite van Bach.

Als nú deze Prelude door ons huis klinkt, kan ik niet anders dan herinnerd worden aan de verwondering, de ontroering van Martijn daar bij Jildou thuis en aan die vondst van de langspeelplatendoos in zijn ‘huisje’. Mijn herinnering wordt dan verrijkt omdat we ons omringd wisten door al die mensen, in de aula van Kranenburg bij zijn afscheid, tijdens de boekpresentatie 3 jaar later. Die inkleuring van mijn herinneringen bepaalt mede wie ik nu ben. Er is nauwelijks meer plaats voor dat stukje uit mijn eigen verleden, dat glorieuze moment waarop ik die Prelude voor het eerst speelde.

Door onze herinneringen scheppen wij ons verleden en dat herinnerd verleden is aan verandering onderhevig, mede als gevolg van gebeurtenissen in het hier en nu. Herinneren is her-inneren. Steeds opnieuw worden wij wie wij zijn door ons her-inneringsproces. Onlangs schreef iemand: ‘Omzien helpt niet om vooruit te komen.’ Wat een vergissing. Want als wij niet meer in verwondering kunnen omzien en ons niet meer kunnen of willen her-inneren, komen wij niet meer vooruit. Dan staat ons leven stil. Ik leef dankbaar, want ik her-inner me, dus besta ik.

Muziek 9:

1. Het kan natuurlijk niet anders. Hoewel al eerder genoemd past hier in de eerste plaats Bach, de Cello Suite 1, deel 1 Prelude – ja, met die geweldige climax aan het slot.
2. Het *Kol Nidrej* van Max Bruch. Het Kol Nidrej is een gezongen lied in de Joodse synagoge. De oorspronkelijke, gezongen versie heb ik al eerder laten horen. Nu door cello en orkest!